علم توقیت

بسم اللہ الرحمن الرحیم

نحمدہ ونصلی علی رسولہ الکریم

۱۱ قولہ اختلاف المنظر مث کذا لہ صوابہ بحساب القوس التی ذکر مته اله الخ

نو ۱۲

۱۳ قولہ واطرح من المجموع اقول معلوم ان ابتداء النہار النجومی من حین انطباق مرکز الشمس علی دائرۃ الافق الحقیقی وابتداء النہار الشرعی من حین تجاوز اول جزء من حاجبہا الاعلی من دائرۃ الافق الحسی ولاشک ان مرکز الشمس حین ذاک التجاوز عن الحسی یکون منحطا عنہ بقدر نصف دقائق القطر فیکون انحطاطہ عن الحقیقی بقدر دقائق الاختلاف مضافۃ الیہا دقائق نصف القطر لا مطروحۃ عن ذلک وہذا واضح جدا فاظنہم فلعل لکلامہ وجہا لست احصلہ واللہ تعالی اعلم ۱۲

۱۴ قولہ وجیب نظیرہا اقول لا حاجۃ فی استخراج النظیر الی استخراج جیب غایۃ ارتفاع النظیر بل یکفی فی زیادۃ المیل ونقصہ تحصیل نظیر غایۃ الارتفاع اعنی غایۃ الانحطاط بان ینقص المیل من تمام عرض البلدان توافق تماما وزاد ان تخالفا ۱۲

قولہ وجیب نظیرہا ای جیب غایۃ الانحطاط لذلک الجزء ای جیب غایۃ الارتفاع لنظیر ذلک الجزء ۱۲

قولہ واقسم علیہ اقول سقط من ہہنا تقیید مستحطاً ولا بد منہ کما لا یخفی علی العارف ۱۲

قولہ فتحصل منہ ای جیب السہم ۱۲

قولہ فما فضل او حصل اقول ہہنا سقط وانما المراد ان ما فضل او حصل یکن قوس ذلک سہم وکان ذلک بعینہ تعدیل النہار کما حصل بالوجہ الاول فاذا زیدت

بین القوس علی الربع عند توافق جہتے المیل وعرض البلد او نقصت عنہ عند تخالفہما کان نصف قوس النہار الحقیقی الخ ۱۲

قولہ دقائق نصف القطر ہذا علی ما مشی علیہ واما علی ما عندی فیضا فان جمیعا الی نصف قوس النہار الحقیقی ۱۲

قولہ جیب اختلاف اعنی جیب ارتفاع ۱۲

ص ۱۵ قولہ دقائق نصف القطر اقول الصواب جیب دقائقہ فکان لفظ الجیب سقط من قلم الناسخ او اسقطہ المصنف نظرا الی قلۃ التفاوت بین القسی الصغار والخطوط المستقیمۃ ۱۲

ص ۳۷ قولہ صار س کوہر اقول اذا کان س ا = ۱۲۱۰ بالارقام النجومیۃ ک ی و ما ک الواحد من لا س الخمستۃ والنصف اربعۃ ونصفا ای ح ل فلو فرض س ا ۱۲۰ فلک ای ع ک یکون ح ل بضربہ فی ع ک = ط وبالقسمۃ علی ع ک ی = الوقت لط ل لہ وبالرفع ثم جہلہ ۱۲

قولہ الہ لو حیا اقول حیث ان خط س ک یکون جیبا للتدک القوس المرکبۃ علیہ فنسویہ فی جدول الجیب تکون القوس بل زاویۃ ک ا ر = الہ قمر ونما جاء الفتاوت لان من قبل جمشید الکاشی کانوا یستخرجون غیبیون الجیوب بالتقریب وکیطلیون وہذا استخرجہا بالبرہان ۱۲

قولہ سحج اقول بل سحجل او دقہ ند ۱۲

قولہ مربت بل فط مرو ۱۲

قولہ لدالد بل قط لدب وانما استخرجت بحساب آخر ہذا البقۃ لبعد راس مخروط الظل عن مرکز الارض فجاءت قط لک ولا خلاف فالامر علی کل حال تقریب ۱۲

قولہ لو کا وت لوالل ۱۲

فوائد اعلیحضرت بر حاشیہ ہندسہ

قوله بل هما ای انهما الواقران ۱۲

قوله كرة البخار عن مركز الارض ۱۲

قوله وهو سمكها ای ارتفاعها عن الارض ۱۲

قوله والمخروط ای الاعظم وهو مخروط الشمس والارض ۱۲ ۴۲

قوله لقطعه ایاها اقول هو یقطعها مرتین مرة حین یدخل فیها قبل ان یبلغ تماس كرة الارض ومرة حین یخرج منها بعد التماس والمراد ههنا القطع الاخیر ومن ههنا الدائرة تكون فوق قاعدة مخروط الظل الكائنة فی جرم الارض ابدا وموازیة لها دائما وتكون من غروب الشفق الی طلوع الفجر قاعدة دائرة البخار الآتی ذكرها ۱۲

قوله المخروط ای مخروط الظل ۱۲

قوله وقاعدة ای الكائنة علی جرم الشمس ۱۲

قوله المخروط الاعظم ۱۲

قوله وهما قطعتان استقیمی وغیره ۱۲

قوله الدائرة خبر یكون ۱۲

بیست باب در اسطرلاب

قوله در روزیکه خواهند ارتفاع نصف النهار معلوم باید کرد این عمل مخصوص است بمعرفت بلاد که عرضش زیاده از میل کلی باشد اما شهر که داخل میل کلی باشند طریق معرفت عرض بلد درین آنست که اگر آفتاب در بروج شمالی باشد و غایت ارتفاع هم شمالی بود میل درجه آفتاب بر غایت ارتفاع افزایند لامحاله زیاده از نود خواهد بود نود ازان بکاهند باقی عرض بلد باشد و اگر در برج جنوبی باشد میل درجه آفتاب بران بیفزایند حاصل تمام العرض خواهد بود باقی نود عرض آن بلد خواهد بود بر قیاس ما سبق فی الکتاب ۱۲

قوله دو سه نیزه بالا باشد فی نسخة الشرح دو نیزه بالا قال الشارح تقریبا ۱۲

قوله چهار نیزه بالا قال الشارح وانچه در بعض نسخها واقع است که بقدر چهار نیزه خطا است ۱۲

شمس النہار
فی عمل المجیب

قولہ فاعرف ارتفاعہ ای ارتفاع ظل القامۃ او قامتین مع ظل الغایۃ ۱۲

قولہ قسامہ ہذا عند الصاحبین و اما عند الامام فنزد علی ظل الغایۃ قامتین یکون ارتفاعہ ارتفاع العصر ۱۲ منہ

قولہ او یقر و عند الامام حصۃ الشفق ہے بعینہ حصۃ الفجر ۱۲

قولہ فاذا زاد و کذلک کل جدولین اذا جمعت ہما زاد المجموع علی الدور فالزائد ہو المطلوب ۱۲

قولہ

جانب
جمعیت اشاعت اہلسنت پاکستان